

Гергана ПЕТКОВА

Медицински университет – Пловдив, България

БЪЛГАРСКИ И РУМЪНСКИ ЖЕНСКИ ЛИЧНИ ИМЕНА, ОБРАЗУВАНИ ОТ РИМСКО РОДОВО ИМЕ

Gergana PETKOVA

Medical University of Plovdiv, Bulgaria

BULGARIAN AND ROMANIAN FEMININE PERSONAL NAMES, DERIVED FROM A ROMAN GENTILE NAME

The research object of the present text is Romanian and Bulgarian female personal names, derived from a Roman gentile name. The main aim is their full list to be presented and their initial meaning as well. As a main source of information for excerpting the researched anthroponyms are used “Dicţionar onomastic Romonesc” (“Dictionary of Romanian Onomastics”) by N. A. Constantinescu, “Dicţionar de onomastic” (“Onomastic Dictionary”) by Cr. Ionescu, „Речник на личните и фамилни имена у българите“ (“Dictionary of Bulgarian personal and family names”) by St. Ilchev, „Български собствени имена. Произход и значение“ (“Bulgarian Personal Names. Origin and Meaning”) by G. Weingand, „Честотно-етимологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия“ (“Etymological Dictionary of the Personal Names in Bulgarian Contemporary Anthroponymy”) and „Честотно-гълковен речник на личните имена у българите“ (“Thesaurus of Bulgarian Personal Names”) by N. Kovachev. The internet sites <http://www.behindthename.com> and <http://www.kurufin.narod.ru/> are used for the both Balkan name systems and for the etymology of the Romanian and Bulgarian female personal names, derived from a Roman gentile name, as well. All the additional sources of information are listed in section **Bibliography** at the very end of the text. The researched anthroponyms are divided into two major groups according to: 1) the type of the basic word, used during the process of name derivation, as a part of speech; 2) the model used for anthroponym coining from a Roman gentile name, i. e. if the Bulgarian and the Romanian name is derived from its form of Nom. sg. or from its root. Additional extralinguistic classification is made according to the canonization of the researched names, i. e. if it is a name of a saint, and, if the saint is canonized only by the Orthodox Church, by the Catholic one, or by the both of them.

Keywords: Bulgarian, Romanian, feminine personal name, Roman gentile name.

В периода от основаването на града до Средновековието се наблюдават различни практики при именуването на гражданите в древен Рим. Като класическа се възприема тази от тях, използвана от римския елит по време на

Републиката и в първите години на Империята. Това се дължи на факта, че най-голям брой писмени паметници, съдържащи информацията относно именната система, могат да бъдат отнесени към този времеви отрязък.

Мъжките имена при римляните съдържат минимум два компонента – лично име (*praenomen*) и родово име (*nomen*, у Джонсън 1903, 1932 и Фьодорова 1982: 85; *nomen gentile*, у Джонсън 1903, 1932 и Фелекан 2010а: 65; *nomen gentilicium* у Джонсън 1903, 1932). Възможно е гражданинът да притежава и прякор, който да е родов (*cognomen*) или личен (*agnomen*) (Фьодорова 1982: 85; Фелекан 2010а: 65). Знатните римляни често добавят и информация за това чий син са (например, *M. Porcilius Regulus, filius M. Proclii Nocetae* – *Марк Порцилий Регул*, син на *Марк Порцилий Ноцета*) (Фелекан 2010а: 70).

Това представлява тричленната именна система, наречена *tria nomina* или „*трите имена*“ в древен Рим. Първоначално тя е валидна само за патрициевите родове. Предполага се, че системата функционира от 5 в.пр.н.е., но официално се среща в документи от 2 в.пр.н.е. и се запазва в този вид до управлението на Сула (*Sulla*), т.е. до началото на Републиката (Фелекан 2010а: 66). Тя е уникална, среща се само при племената, обитаващи Италийския полуостров, коренно се различава от практиките на именуване при народите от другите части на Европа и дори на Средиземноморието, при които е типична употребата на комбинация от монотематично и дитематично лично име.

Разбира се, по-особени са практиките, използвани в древен Рим за именуване на новородени от женски пол.

В древен Рим в следрепубликанския и императорския период жените нямат правото да притежават преномен, защото нямат статут на римски граждани. Вместо собствени имена при обръщение към римлянките са използвани формите за женски род на родовите им имена (Фьодорова 1982: 91; Фелекан 2010а: 69–70) или от родовото име на бащата се образува ново име с помощта на суфикса *-illa* или *-ina* (Фелекан 2010а: 69–70). Така в даден род всички жени имат едно и също име, а различаването на отделните му представителки се осъществява посредством числителни имена, давани според реда на раждане, например: *Claudia Maior* (най-голяма), *Claudia Secunda* (втора), *Claudia Tertia* (трета) и така до най-малката, *Claudia Minor* (Фьодорова 1982: 91). След като жената се омъжи, тя обикновено получава името на съпруга си (Джонсън 1903, 1932; Фелекан 2010а: 69–70). Срещат се и случаи, когато римлянката носи и родовото име на майка си, поставяйки го след това на баща си.

Едва по време на Империята тричленната именна система започва да се прилага и спрямо жените в древен Рим (Джонсън 1903, 1932).

След възникването на християнството и разпространението на новата религия в Европа огромна част от древните римски имена са канонизирани и така постепенно навлизат в чужди антропонимни системи – в това число в българската и румънската.

Обект на настоящото изследване са 19 латински женски лични имена, образувани от римско родово име, които имат свой еквивалент както в българската, така и в румънската именна система.

Разглежданите имена разпределяме в няколко групи с оглед на изходния им апелатив и според използвания модел на деривация от латинския антропоним. Целта е да се проследи изконното значение на изследваните римски родови имена, което с течение на времето е избледняло. Възможна е и замяна с т.нар. „народна етимология“ под въздействие на направени асоциации с лексеми, характерни за езика, в чиято именна система римският антропоним е навлязъл.

Допълнителна класификация е направена на базата на екстралингвистичната информация, свързана с канонизацията на имената.

Българските и румънските женски лични имена, мотивирани от римско родово име, могат да бъдат класифицирани на базата на готовите лексикални единици, от които са изведени, както следва:

I. Класификация на женските латински лични имена, образувани от римско родово име, според мотивираща дума

1. Имена, образувани от съществително собствено име:

Cornelia (< *Cornelius* > бълг. Корнелия; рум. *Cornelia*); *Flaviana* (< *Flavianus* > бълг. Флавиана; рум. *Flaviana*); *Iulia* / *Julia* (< *Iuleus* / *Iulius* / *Julius* > бълг. Юлия; рум. *Iulia*); *Livia* (< *Livius* > бълг. Ливия; рум. *Livia*); *Marcella* (< *Marcellus* > бълг. Марцела; рум. *Marcella*);

2. Имена с повече от една мотивираща лексема:

Aemilia (< 1) римското родово име *Aemilius* (съществително собствено име); 2) лат. *aemula*, *ae*, *f* – ‘враг, конкурентка, съперничка’ (съществително нарицателно име); 3) лат. *aemilia* ‘вражеска’ (форма за ж. р. от прил. име *aemilius*, 3 ‘вражески’) (прилагателно име) > бълг. Емилия; рум. *Emilia*); *Aurelia* (< 1) римското родово име *Aurelius* (съществително собствено име); 2) лат. *aureola* ‘златна; скъпа’ (форма за ж. р. от прил. име *aureolus*, 3 ‘златен; скъп’) (прилагателно име) > бълг. Аурелия; рум. *Aurelia*); *Caecilia* / *Cecilia* / *Coecilia* (< 1) римското родово име *Caecilius* (съществително собствено име); 2) лат. *caeca* ‘сляпа’ (форма за ж. р. от прил. име *caecus*, 3 ‘сляп’) (прилагателно име) > бълг. Цецилия; рум. *Cecilia*); *Claudia* / *Clodia* (< 1) римското родово име *Claudius* / *Clodius* (съществително собствено име); 2) лат. *claudia* ‘куца, саката’ (форма за ж. р. от прил. име *claudus*, 3 ‘куц, сакат’) (прилагателно име) > бълг. Клавдия; рум. *Claudia*); *Flavia* (< 1) римското родово име *Flavius* (съществително собствено име); 2) лат. *flava* ‘жълта, златна, златистожълта; жълтеникава, руса’ (форма за ж. р. от прил. име *flavus*, 3 ‘жълт, златен, златистожълт; жълтеникав, рус’) (прилагателно име) > бълг. Флавия рум. *Flavia*); *Lucretia* (< 1) римското родово име *Lucretius* (съществително собствено име); 2) лат. *lucretia* ‘която носи полза’ (форма за ж. р. от прил. име *lucretius*, 3 ‘който носи полза’) (прилагателно име); 3) лат. *lucrum*, *i*, *n* ‘богатство’

(съществително нарицателно име); 4) лат. *lucror*, 1 ‘печеля, спечелвам, извличам полза’ (глагол) > бълг. Лукреция; рум. *Lucreioia*); *Mariana* (< 1) римското родово име *Marianus* (съществително собствено име); 2) комбинация между женските библейски имена *Maria* и *Ana* (именна синтагма < съществително собствено име + съществително собствено име) > бълг. Мариана; рум. *Mariana*); *Marina* (< 1) римското родово име *Marinus* (съществително собствено име); 2) лат. *marina* ‘морска’ (форма за ж. р. от прил. име *marinus*, 3 ‘морски’) (прилагателно име) > бълг. Марина; рум. *Marina*); *Octavia* (< 1) римското родово име *Octavius* (съществително собствено име); 2) лат. *octava* ‘осма’ (форма за ж. р. от прил. име *octavus*, 3 ‘осми’) (прилагателно име) > бълг. Октавия; рум. *Octavia*); *Valeria* (< 1) римското родово име *Valerius* (съществително собствено име); 2) лат. *valeo*, 2 ‘здрав съм, силен съм; як, крепък’ (глагол) > бълг. Валерия; рум. *Valeria*);

II. Класификация на балканските женски лични имена, образувани от женски латински лични имена, изведени от римско родово име, според модел на образуване

1. Балкански женски лични имена, образувани от формата за *Nom. sg.* на изходното женско латинско лично име, изведено от римско родово име:

Aemilia (> бълг. Емилия; рум. *Emilia*); *Aurelia* (> бълг. Аурелия; рум. *Aurelia*); *Caecilia* / *Cecilia* / *Coecila* (> бълг. Цецилия; рум. *Cecilia*); *Claudia* / *Clodia* (> бълг. Клавдия; рум. *Claudia*); *Cornelia* (> бълг. Корнелия; рум. *Cornelia*); *Flavia* (> бълг. Флавия; рум. *Flavia*); *Flaviana* (< *Flavianus* > бълг. Флавиана; рум. *Flaviana*); *Iulia* / *Julia* (> бълг. Юлия; рум. *Iulia*); *Livia* (> бълг. Ливия; рум. *Livia*); *Lucretia* (> бълг. Лукреция; рум. *Lucreioia*); *Marcella* (> бълг. Марцела; рум. *Marcella*); *Mariana* (> бълг. Мариана; рум. *Mariana*); *Marina* (> бълг. Марина; рум. *Marina*); *Octavia* (> бълг. Октавия; рум. *Octavia*); *Valeria* (> бълг. Валерия; рум. *Valeria*).

III. Класификация на женските латински лични имена, изведени от римско родово име, според канонизацията им

1. Имена на светици, канонизирани от Католическата църква: *Cornelia*.

2. Имена на светици, канонизирани и от Православната, и от Католическата църква: *Aemilia*, *Aurelia*, *Caecilia* / *Cecilia* / *Coecilia*, *Claudia* / *Clodia*, *Flavia*, *Flaviana*, *Iulia* / *Julia*, *Livia*, *Lucretia*, *Marcella*, *Mariana*, *Marina*, *Octavia*, *Valeria*.

От направените наблюдения можем да направим следните изводи:

– В първата класификация се оформят две групи. По-голяма е тази на антропонимите, които са с повече от една изходна лексема. Това е напълно логично, защото изследваните имена са част от най-древния пласт не само на римската антропонимна система, но и на именните системи на другите италиански народи. Това прави невъзможно проследяването на етимологията на

името до един-единствен антропоним, от който то е изведено. А най-често женските лични имена се образуват от вече съществуващи мъжки антропоними.

– Съществуват два модела за образуване на български и румънски антропоними от латинско име – директно от формата за *Nom. sg.* на изходното латинско име или от неговата основа. Тези два модела на образуване са валидни и за другите европейски езици като цяло. С оглед модел на образуване от изходно латинско име при българските и румънските женски лични имена единствено продуктивен се оказва първият от двата представени модела. Това вероятно се дължи на пътя, по който римското име е навлязло в двете балкански именни системи.

– От включените в настоящото изследване 19 латински женски лични имена, образувани от римско родово име, всички са канонизирани. Най-голям е броят на светиците, включени в каноничните списъци и на Католическата, и на Православната църква.

– Съществува съществена отлика, свързана с начина, по който тези латински имена се възприемат от носителите на всеки от двата балкански езика. За българската антропонимна система те са чужди и тяхното изконно значение е неясно. Точно противоположна е ситуацията в румънската именна система – тези имена се възприемат като познати, тяхното изконно значение е разпознаваемо от всички.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Вайганд 1926: Вайганд, Г. *Български собствени имена. Произход и значение*. София: Книгоиздателство „Т. Ф. Чипев“. [**Weigand 1926:** Weigand, G. *Balgarski sobstveni imena. Proizhod i znachenie*. Sofia: Knigoizdatelstvo „T. F. Chipev“].

Займов 1993: Займов, Й. *Български именник*. София: Издателство на БАН. [**Zaimov 1993:** Zaimov, Yo. *Balgarski imennik*. Sofia: Izdatelstvo na BAN].

Илчев 1959: Илчев, Ст. *Речник на личните и фамилните имена у българите*. София: Издателство на БАН. [**Ilchev 1959:** Ilchev, St. *Rechnik na lichnite i familnite imena u balgarite*. Sofia: Izdatelstvo na BAN].

Ковачев 1987а: Ковачев, Н. П. *Честотно-тълковен речник на личните имена у българите*. София: „Д-р Петър Берон“. [**Kovachev 1987a:** Kovachev, N. P. *Chestotno-talkoven rechnik na lichnite imena u balgarite*. Sofia: „D-r Petar Beron“].

Ковачев 1987б: Ковачев, Н. П. *Българска ономастика (Наука за собствените имена)*. София: Индекс 80. [**Kovachev 1987b:** Kovachev, N. P. *Balgarska onomastika (Nauka za sobstvenite imena)*. Sofia: Indeks 80].

Ковачев 1995: Ковачев, Н. *Честотно-etimологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия*. Велико Търново: „Пик“. [**Kovachev 1995:** Kovachev, N. *Chestotno-etimologichen rechnik na lichnite imena v savremennata balgarska antroponimia*. Veliko Tarnovo: “Pik“].

Фьодорова 1982: Фьодорова, Е. В. *Введение в латинскую эпиграфику*. Москва: Изд-во Моск. ун-та. [**Fyodorova 1982:** Fyodorova, E. V. *Vvedenie v latinskuyu epigrafiku*. Moskva: Izd-vo Mosk. un-ta].

Constantinescu 1963: Constantinescu, N. A. *Dicioionar onomastic Romonesc*. Bucure'ti: Editura Academiei Republicii Populare Romone.

Felecan 2009: Felecan, O. *Romanian-Ukrainian Connections in the Anthroponymy of the Northwestern Part of Romania*. pp. 399–407. – (http://yorkspace.library.yorku.ca/xmlui/bitstream/handle/10315/3973/icos23_399.pdf) (09.06.2013).

Felecan 2010a: Felecan, O. *A Diachronic Excursion into the Anthroponymy of Eastern Romania*. // "Philologia Jassyensia", An. VI, Nr. 1 (11), pp. 57–80.

Felecan 2010b: Felecan, O. Multiethnic Connections Reflected in the Anthroponymy of a Central European Region. // "Nomina Africana", *Journal of the Names Society of Southern Africa*, vol. 24 (1), pp. 1–23.

Felecan 2013: Felecan, O. *Un excurs onomastic on spaoiul public Romnesc actual*. Cluj-Napoca: Editura Mega, Editura Argonaut.

Ionescu 2001: Ionescu, C. 2001. *Dicioionar de onomasticz*. Bucure'ti: Elion.

Johnson 1903, 1932: Johnson, H. W. *The Private Life of the Romans*. Scott, Foresman and Company, 1903, 1932. (<http://www.forumromanum.org/life/johnson_2.html> (19.09.2011). <www.behindthename.com> (24.07.2013).

<<http://kurufin.narod.ru/>> (24.07.2013).